

УДК 340.12(477)

*Федик Лідія Богданівна,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Івано-Франківського університету права імені
Короля Данила Галицького*

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ МИТРОПОЛИТА А.ШЕПТИЦЬКОГО

Здійснено теоретичний аналіз поглядів А. Шептицького на форму держави, права людини, виокремлено його погляди на основні засади побудови держави. Розуміння А.Шептицьким «права» мало релігійний характер. Показано, що закон митрополит розглядав як важливу умову функціонування суспільства. При цьому основною гарантією дієвості закону проголошувалося врахування ним морально-етичних та релігійних норм. Таке розуміння дозволило А. Шептицькому зробити висновок про недосконалість сучасного права та в окремих випадках його недієвість. Виходячи з цього ним обґрунтовуються випадки припинення дії законів. Митрополит виступив як прихильник ліберальної концепції прав людини. Форма правління визначається ним в залежності від рівноваги між правами і свободою одиниць, правами і владою держави.

***Ключові слова:** А. Шептицький, держава, закон, моральне право, митрополит, справедливість.*

Постановка проблеми. Галичина коронний край Австро-Угорської імперії, індустріально нерозвинутий, аграрний, з етнічно змішаним населенням, яке репрезентувало різні культури, різні конфесійні традиції. Галичина не відповідала традиційному образу модернізованого краю. Однак, перебуваючи з 1772 р. у складі Габсбурзької імперії, основним провідником модернізації котрої стала імперська бюрократія, Галичина багато скористалася з саме такого способу модернізації, рівно ж як і з конституційних прав і свобод, запроваджених імперією. Тому на початок ХХ ст. галицьке суспільство, не тільки польське, але й українське, було вже достатньо модерним і активно вдавалося до новітніх на той час політичних практик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постать митрополита у державно-правових процесах Галичини і загалом України була настільки значною, а сам А.Шептицький користувався авторитетом як серед українського населення, так і чинної влади, що політичні та правові погляди митрополита не тільки відображали реалії тогочасного суспільно-політичного життя, але й справляли їх у певне русло. Політичні погляди, а також практична діяльність А.Шептицького у політико-правовій сфері, стали предметом дослідження українських та іноземних науковців: Г.Гладкої, І.Гусаков, І.Козовика, А.Кравчука, В.Расевича, Р.Тожецького. Попри це погляди митрополита на державу і право, так і не були конкретизовані та узагальнені.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у історико-теоретичному аналізі поглядів А.Шептицького на державу і право, основних правових понять, розкритті його бачення основних елементів державотворення, та найбільш прийнятної форми правління.

Подібний аналіз дозволить встановити еволюцію основних засад українського державо- та правотворення.

Виклад основного матеріалу дослідження. А. Шептицький мав ґрунтовні знання у сфері права, філософії, історії. Ще перебуваючи в армії він розпочав навчання на юридичному факультеті Ягеллонського університету у м. Кракові. Надалі продовжив навчання на юридичному факультеті Вроцлавського університету, де слухав лекції з теології та філософії. Через рік А.Шептицький повернувся до Ягеллонського університету, де 19 травня 1888 р. одержав ступінь доктора права. У 1889-1890 рр. студював право і філософію у Мюнхені та Відні [11, с. 30].

Найважливіші погляди А.Шептицького з політико-правових питань висвітлені у працях: «О kwestії соціальной» (1904 р.), «Слово до української молоді» (1932 р.), «Як будувати рідну хату?» (1941 р.), «Не убий» (1942 р.), «Про єдність» (1943 р.), «До руської інтелігенції», де він розглядає суспільні проблеми, в тому числі політико-правові.

Суспільно-політичні погляди А.Шептицький яскраво виявив на початку Першої світової війни, а його державотворча концепція була суголосна з ідеями представників консервативного напрямку в українській історико-політичній думці міжвоєнної доби [1, с. 58]. На початку Першої світової війни за ініціативою уряду Австро-Угорщини у Львові розпочалися консультації з лідерами українського руху Східної Галичини. 15 серпня 1914 р. митрополит написав меморандум до австрійського уряду, в якому висловив свої пропозиції щодо першочергових адміністративно-політичних заходів, які треба було вжити після захоплення південно-західних губерній Російської імперії. На цих територіях, на думку архієпископа слід запровадити нові форми військової, соціально-правової та церковної організації з метою подальшого відокремлення українських губерній від Росії. Реалізація політичних задумів А.Шептицького ґрунтувалася на використанні історичних традицій України. Очолити українську державу мав гетьман. Влада гетьмана мала поширюватися як військо, так і на цивільне населення. З цією метою гетьману слід було надати повноваження «проголошувати універсали до армії і населення, іменувати отаманів, осаулів».

Оскільки А.Шептицький розумів, що посаду гетьмана в перехідний період може обійняти не українець, то пропонував призначити йому радника, який добре б орієнтувався в історії України та займався б редагуванням гетьманських універсалів. Друга частина меморандуму розглядала проблему реорганізації правової системи Наддніпрянщини. Відштовхуючись від тези, що російське правове законодавство дискримінувало українське населення, А.Шептицький пропонував запровадити австрійський цивільний кодекс. Крім проголошення основних законів, передбачених австрійською конституцією (свобода особистості, релігійної толерантності) слід було створити Правничу Комісію, до якої увійшли б австрійські й українські правники. Комісія мала б зайнятися підготовкою «сумаричної кодифікації» (спільної систематизації законів та інших нормативних актів). Передбачалося опублікування в українському перекладі збірника австрійських громадянських прав, в якому особливу увагу слід було б звернути на ті аспекти громадського та приватно-правничого життя, в яких українці під владою Росії були найбільш обмежені. Розповсюдження на території під російської України австрійського правового законодавства дало б населенню можливість взяти участь у виборах до віденського парламенту. Відповідно до збільшення кількості виборців, чисельно збільшилося б українське представництво у парламенті. Це ж, на думку митрополита, мало б сприяти пришвидшенню розв'язання українського питання центральним урядом [1, с. 57].

Меморандум А.Шептицького про організацію державного життя на відвоєнованих у Росії землях, як справедливо відзначив В.Расевич, був практично єдиною подібною програмою, оскільки усі інші політичні сили взагалі не мали жодної програми і навіть не передбачали на найближчу перспективу можливості самостійності українських земель підвладних Російській імперії [10, с. 219].

Зважаючи на територіальну роз'єднаність українського народу та його бездержавний статус, значну увагу А.Шептицький приділяв аналізу чинників, які є формоутворюючими для нації. Народ митрополит розглядав не як єдність одиниць, а як цілісність, що складається з різних угруповань людей. Єдність угруповань ґрунтується на спільності праці, прав, фахових інтересів, теорій, економічній діяльності сусідстві [13, с. 8]. Зв'язок одиниць з народом забезпечується не тільки завдяки релігії, але й спільності мови, звичаїв, території, історії [7, с. 57]. Елементом національної єдності митрополит вважає передусім волю усіх одиниць до створення організації [13, с. 19].

Людина істота суспільна, а тому природно об'єднується у спільноти для задоволення власних потреб. Держава регулює відносини між людьми. Такі спільноти допомагають реалізації мети державного життя [13, с. 16]. Держава може утворитися двома шляхами: 1) від природного розвитку родини та її об'єднання у більш складний організм – громаду; 2) шляхом збройної боротьби і здобуття краю [13, с. 14]. Державна організація тим досконаліша, чим менше влада порушуватиме природну свободу складових суспільного життя [13, с. 17]. Внутрішню силу державного організму забезпечують, крім ряду державних ознак, засади організації, спільні переконання та потреби, традиції, відчуття солідарності [7, с. 521]. Щодо питання функціонування держави як соціальної інституції, принципів її устрою превалює такий погляд Андрея Шептицького: «В устрою Батьківщини, мабуть, найважливішою справою буде забезпечити громадам якнайбільшу свободу» [17].

У розумінні А.Шептицького основними засадами побудови держави є наступні універсальні закони, які забезпечують політичну та соціальну гармонію:

1. Влада походить від Бога, бо вона є природним наслідком суспільного життя людини і її природи.
2. Влада лежить у природі цілого народу.
3. Народ має природне право вибирати форму провідної влади, беручи у ній участь через вибори, плебісцити та референдуми.
4. Метою влади є служіння загальному добру, збереження та оборона свободи громадян, шляхом встановлення справедливих законів, які не суперечать божому закону; незалежне судівництво, яке пристосовує загальні закони до поодиноких випадків і розмежовує взаємні права і обов'язки громадян.
5. Толерантне ставлення до різних вірувань та культів, забезпечення громадянам свободи релігійних практик. Гарантія релігійної свободи – риса, яка характеризує будь-яку цивілізовану державу.

Якщо держава виконує свій обов'язок, то тим самим зобов'язує усіх громадян підпорядковуватися її владі. Забезпечення життя, майна та інших прав громадян, тобто основних принципів лібералізму – є основним обов'язком держави. Ще одним обов'язком держави є забезпечення мудрого провладу, оскільки навіть найкращі наміри при розбудові держави будуть зведені нанівець, якщо до влади прийдуть люди, які дбатимуть про своє добро більше ніж про загальне [6, с. 242-244].

Влада, закон, доктрина і особистий вплив – елементи, які становлять основу будь-якого провладу. Поняття «влади» у А.Шептицького християнське, передусім як служіння

публічному добру [12, с. 70-71]. Влада повинна ґрунтуватися на любові, якщо ж вона використовується тільки для своєї користі, то втрачає вплив і повагу. Метою влади не панування, а піклування про громадян.

Закон є основою та мірилом будь-якого ладу і він би був недієвим в народі, який не визнає владу. Сила і лад у народі полягає у підпорядкуванні владі та її справедливим наказам. При цьому, коритися владі люди мали б не зі страху перед покаранням чи з примусу, але з почуття обов'язку [7, с. 65-66]. Суспільство від природи потребує законів. Християни добровільно приймають на себе обов'язок виконувати закон. Право подвійне – матеріальне, яким керується ціла природа (це закони природи) і моральне, яке спирається на людське сумління. Без морального права в суспільстві пануватиме безправ'я. Людський рід прагне до виконання етичного права. До цього ж прагнуть люди, які організують державний устрій: суди, в'язниці є намаганням людей удосконалити зіпсоване етичне право. Однак, наразі, дія морального права слабка. Митрополит пише про несправедливість чинних законів, про нездатність деяких з них означити всі види злочинів, про складність розділення прав і обов'язків. Наприклад митрополит вважає, що непоказна праця не має відповідної винагороди, а приховані злочини справедливого покарання. Часто очевидна справедливість в очах суспільства розглядається як явна несправедливість, тоді як злочин існує безкарно, поширюється і навіть домінує у суспільстві. При цьому, суспільство, як правило, карає найбільш яскраві злочини, докладаючи для цього інколи надміру зусиль, часом і не справедливо. Водночас, багато злочинів, про які відомо, залишаються безкарними, оскільки їх не можливо окреслити правовими нормами. Часом незначні правопорушення суспільством трактуються як «кричущо несправедливі». Різноманітність законів і уявлень людей про справедливість є занадто слабкими і не є засобом впливу в етичному праві. Тому етичне право у людства є недовершеним, хоча воно й домагається справедливості. Найвищим законом є Закон Божий, який однак дає людині повну свободу, спирається на людське сумління і ґрунтується на добрій волі людей [7, с. 280-282].

Основною гарантією дієвості закону є морально-етичні та релігійні норми у формі законослухняності. А.Шептицький наводять як приклад слова Св. Апостола, що кожна влада від Бога, тому їй повинні коритися. У іншому випадку буде анархія [16, с. 369-370]. Митрополит пише про розповсюдження в Європі духу непослуху до влади [7, с. 175]. Дотримання божих законів та рівність перед цивільним законом є, на думку А.Шептицького, двома складовими «справедливих наказів» та «мудрого проводу», яким мають підкорятися християни. У разі невиконання цих умов, християни не зобов'язані коритися цивільній владі [6, с. 238; 7, с. 65-67]. Тобто, основним мірилом справедливості законів, є їх відповідність Божому Закону, який у свою чергу є вищим проявом справедливості.

Намагаючись поєднати закон христовий і світський А.Шептицький стверджує, що християни повинні об'єднуватися для оборони своїх прав, але так, щоб не порушувати прав інших [7, с. 405]. За митрополитом Церква може визнавати і проголошувати, що несправедливі закони є недіючими. А у випадку суперечності між світським і церковним законом християнин повинен дотримуватися останнього [16, с. 258]. А.Шептицький передбачає два випадки припинення дії єпархіальних законів: перший – коли закон не сприймають і не виконують; другий – коли дотримуються не закону, а правового звичаю. У першому випадку, всі закони і не тільки церковні, приймаються незалежно від прийняття чи схвалення народом. Тому прийнятий закон є одразу ж чинним і якщо вірні не дотримуються його, то грішать. Закон може припинити існування через законодавця,

який не зобов'язує підлеглих до його виконання, якщо є опір закону. Якщо законодавець знає про такий опір і нічого не робить, то автоматично відкликає його. Якщо ж не знає про опір, то через рік або кілька років закон сам втрачає чинність. Більш складним є випадок коли потрібно закон чинний, але не прийнятий, замінити іншими правовими звичаями. Звичай, у такому випадку, стає законом тільки за таких умов: коли він раціональний, тобто не суперечить природному праву і не осуджений приписами церковного права; коли введений не всупереч законодавцеві; коли прийнятий добровільно і дотримується більшою частиною суспільства (при чому не в окремих випадках, а постійно); коли звичай був схвалений не безпосередньо законодавцем, а був уже закріплений попередніми законами і звичаями, які передбачають можливість усунення суперечного закону відповідним звичаєм. Правовий звичай стає законом тільки після тривалого його визнання та дотримання суспільством. Тривалість цього процесу буде залежати від важливості і тривалості дії закону, який повинен усунути новий правовий звичай [15, с. 103-104]. Основне правило справедливості: хто чинить згідно закону, нікого не кривдить. Однак, якщо закон утискає і є обтяжливим для інших – він не є законом. У цьому випадку керуватися потрібно не справедливістю, а християнською любов'ю до ближнього [15, с. 107].

Діючі кодекси і устави А.Шептицький вважає не завжди справедливими, хоча визнає значну еволюцію у цьому напрямі. Світська влада закінчується там, де закінчується людська совість. Справедливість є найважливішим елементом розв'язання будь-якого суспільного питання, оскільки вона дозволяє людині користуватися своїми правами і зобов'язує поважати права інших. Людське самолюбство зумовлює пересування цієї межі у бік розширення людиною своїх прав і зменшення обов'язків. Це природний процес, оскільки людина більше дбає про свої права, ніж про обов'язки і краще знає про свої права, ніж про права інших. Якщо ж інша сторона не заявляє про свої права, то в очах протилежної сторони вони згодом здаються меншими. Вихід з цієї ситуації митрополит бачить в дотриманні заповіді любові до ближнього, яка змусить приймати права інших як свої [7, с. 159-161]. Розмежувати права і обов'язки досить складно, і, на думку митрополита, наразі немає законодавства, яке б застерегло суспільство від зловживання владою або економічної сили. «Зла воля» (переслідування власних інтересів – Л.Ф.) при владі може оминати навіть найсправедливіші ухвали, діючи навіть законно, може завдати шкоди. Особливо небезпечною є ситуація, коли є неточності в законодавстві [9, с. 132].

Для нормального функціонування суспільства потрібне відповідне керівництво. Шляхи його вибору залежать від історичних традицій народу [13, с. 18]. Управління державою, яку дає влада тим ефективніше, чим самостійніша влада і чим більше людей її підтримує. Закон тим більше реалізовується чим досконаліший і чим більше людей його дотримуються добровільно. Доктрина отримує підтримку тоді, коли відповідає потребам людей і спирається на їх переконання. Водночас, на думку А.Шептицького, в доктринах люди несвідомо підпадають під вплив інших [7, с. 271]. Особистий вплив тим сильніший, чим більше люди на нього сподіваються і отримують для себе добра [7, с. 280].

Митрополит виступає прихильником ліберальної концепції прав людини – захисником приватної власності, вважаючи її природним правом людини, а також проголошує право на життя. Право власності – невід'ємне право, закріплене біблійним законом [9, с. 125]. При цьому митрополит розглядає право власності, як право розпоряджатися якоюсь річчю [9, с. 138]. «Приватна власність, набута дорогою спадку або через ощадність і працю, є правом, що його охороняє Божий закон. А обов'язок ділитися при уживанні тої власності з убогими є християнським обов'язком любові

ближнього». Митрополит Андрей підсумовує, що «чоловік з Божого права і права природи, може набувати і посідати приватну власність». Кожній особі Творець дарував свободу, вільний вибір – це фундаментальне право кожної людини. Тому жодна влада не може змінювати цей порядок речей [4]. Державна влада повинна опікуватися правами одиниць і не втручатися у внутрішній устрій родини, тобто сімейне життя – це сфера церкви [7, с. 148, 151]. Влада батьківська не може бути усунена через владу державну. Соціалісти, витісняючи батьківську опіку загальною державною опікою над суспільством, роблять помилку, виступають проти природної справедливості і порушують основні в суспільності родинні вузи. Митрополит проголошує право на відпочинок та на отримання плати за виконану роботу [7, с. 157]. А.Шептицький обґрунтовує, що люди рівні за природою, метою життя, але не рівні ні за становищем, ні за власністю, ні за окремими правами. Абсолютна рівність – утопія [7, с. 171]. У пастирському посланні «О соціальній kwestії» (1904 р.) А.Шептицький аналізуючи соціалістичну доктрину, критикує її положення про суспільну власність і розглядає як таку, що порушує права особи та дає надзвичайні повноваження державі [10, с. 214].

У пастирському посланні «Як будувати Рідну Хату?» (грудень 1941 р.) митрополит висловився за природне право народу встановити форму правління. Таких форм митрополит, спираючись на праці Аристотеля, виокремлює три: монархію, олігархію, демократію. При цьому за собою народ залишає частину влади за допомогою виборів, плебісцитів та референдумів. Метою влади є служіння публічному добру, захист свободи громадян та різних форм об'єднань. Для цього встановлюються справедливі закони, незалежне й неупереджене судівництво, яке розмежовує взаємні права та обов'язки громадян [13, с. 6]. При кожній із форм правління держава може вважати себе всемогутньою, максимально обмежуючи свободу одиниць, або навпаки залишити максимальну свободу одиницям, що теж призводить до крайнощів. Форма правління визначається рівновагою між правами і свободою одиниць, правами і владою держави.

Аналізуючи різні державні лади, А.Шептицький доходить до висновку, що із крайнього індивідуалізму, який пропонують конституції деяких держав, виникає небезпека переходу до їх всемогутності, яку проповідує соціалізм. Водночас лібералізм, проголосивши права кожній одиниці не подбав про їх забезпечення [9, с. 139]. Нічим необмежена свобода одиниці на практиці доводить до хаосу, з якого людей може вивести тільки автократизм всемогутньої держави. Отже, існує небезпека переходу від лібералізму й індивідуалізму до тоталітарної держави, яка втручається в найменші подробиці життя людини, усе прагне нормувати і не залишає жодної свободи особистості. В усіх європейських державах відбулося банкрутство індивідуалізму і лібералізму парламентського устрою. А з них утворилися соціалістичні держави з монархічною, аристократичною, демократичною формами правління, яку приймає держава, у якій, по суті, владу має диктатор, партія чи монопартія [5, с. 43-45]. Тому як лібералізм з його індивідуалізмом, так і соціалізм та державний тоталізм А.Шептицький вважає крайнощами [13, с. 8].

З усіх організацій держави демократію А.Шептицький вважав найменш шкідливою. Чим більша кількість громадян братиме участь у владі, тим більше потрібні, щоб вони були праведні, керувалися євангельськими принципами [13, с. 10-11].

Митрополит залишає за державою функцію забезпечення прав одиниць, а також втручання, у випадку порушення прав окремих членів родини, але, при цьому, самовільно не втручатися у сімейні стосунки [9, с. 142]. «Держава чи суспільність, яка б порушувала права одиниці чи родини, приносила б останнім не користь, а шкоду, була би не

справедливою, а шкідливою. Влада держави може і повинна лиш опікуватися правами одиниць, пильнувати там, де серед родини комусь діється кривда, але не сміє переступити цієї границі, не має права втискатися самовільно у внутрішній устрій родинної суспільності». Громадяни повинні коритися справедливим вказівкам влади. Поширення теорії надмірної свободи і абсолютної рівності у цілій Європі, будь-яке зловживання влади або несправедливість розглядається як підґрунтя для проявів революційного духа [9, с. 161]. Політик, представник народу повинен знати і відчувати всі народні потреби, щоб їх захищати [9, с. 301]. Не допускає А.Шептицький застосування у політиці ненависті чи помсти. Водночас напередодні виборів до парламенту 1911 р. митрополит закликає галичан до реалізації громадянських прав передбачених конституцією: участь у виборах, голосувати за гідних кандидатів, які б захищали інтереси народу і католицької церкви [7, с. 432]. При цьому вибираючи певного кандидата виборець стає ніби співвідповідальним за його діяльність [7, с. 460].

Дещо випереджаючи суспільні уявлення свого часу, митрополит Андрей Шептицький акцентує увагу на потребі існування тих спільнот, що з точки зору реалій сьогодення розглядаються як невід'ємні атрибути та складові громадянського суспільства. «У тих спільнотах чоловік шукає забезпечення потреб, яких не забезпечує ні родина, ні держава. Вони забезпечують людям взаємну допомогу, раду, спільність у змаганні праці, вони повстають поза діяннями державної влади і мають свою самоуправу, власну організацію, яка тим сильніша і здоровіша, чим більше пристосовується до природи. Вони не тільки не є противні меті державного життя, але навпаки, допомагають у її досягненні. Вони такі різноманітні, як різні бувають цілі, задля яких люди збираються в товариства. Є, чи можуть і повинні бути, спільноти рільничі, промислові, торговельні, наукові, літературні, мистецькі, кооперативи і синдикати різних фахів і працівників». За словами митрополита, вказані спільноти «мають природне право на свободу» [3, с. 12]. А.Шептицький теж важливу роль відводить громадянському суспільству: «У громадському житті пізнає кожний, якою є важливою справедливість, чесність у використанні спільних грошей, ощадність у видатках громади, відповідальність за голосування». Структура громадянського суспільства за А.Шептицьким: родина – громада – добровільні товариства і спільноти людей Церква всенациональний організм [14, с. 139-140].

А.Шептицький вважав, що в українців є внутрішня воля для створення власної держави. Але поряд з цією волею є й інша: прагнення окремих політичних сил, а то й окремих осіб створити такий державний лад, який би відповідав саме їх уявленням [7, с. XIII]. До недоліків українців митрополит відносить порушення моральних норм, які не дають можливості дійти згоди при суперечностях, відсутність професійних політиків, заполітизованість преси, успадкування окрім позитивів, негативів демократизму [15, с. 410]. Причиною цього, особливо для галичан, стало тривале перебування Галичини у складі Австрії і боротьба з польським елементом, що зрештою призвичаїло їх до інституцій і особливостей малого краю. А це, певною мірою, заважає думати широкомасштабно, у рамках цілої країни. Завданням же є праця над усуненням цих недоліків [8, с. 391]. Негативним і для українців, на думку митрополита, було перебування у складі Радянського Союзу, оскільки знищило багато елементів, необхідних для розбудови державного життя [13, с. 18].

У правовій організації українського суспільства А.Шептицький пропонував дотримуватися демократичних принципів свободи особистості, релігійної толерантності, які вже були зафіксовані австрійським законодавством [2, с. 100]. На думку митрополита

українцям бракує чіткого і твердого поняття закону. Трактуючи поняття «закон» А.Шептицький стверджує, що те, що не підлягає дотриманню не є законом, закон же – мусить бути виконаний і завжди повинна бути санкція за його невиконання. Власне післявоєнний період не сприяв активній законодавчій діяльності і зумовив труднощі у запровадженні в законодавстві змін. Крім того, відсутність талановитих законотворців за наявності кваліфікованих правників теж ускладнювало ситуацію [15, с. 33-34]. У воєнний період митрополит рекомендує церковним трибуналам у цивільних справах на прохання сторін, які потрапляють під їх юрисдикцію дотримуватися візантійського права, тобто кодифікації Юстиніана.

У складних умовах опинилися українські землі та українське населення в результаті окупації радянськими військами під час Другої світової війни. Це призвело до розповсюдження на території західноукраїнських земель радянського законодавства, яке мало антирелігійне спрямування. А. Шептицький дає аналіз 123 статті радянської конституції, яка гарантує громадянам свободу совісті, і відокремлює церкву від держави і школи. Останнє митрополит вважає недоцільним, бо таким чином, школа не тільки не забезпечує дітям свободу совісті та віросповідання, але й обмежує їх. Суперечність між декларуванням свободи совісті і її реалізацією на практиці, закладена 123 статтею Конституції, на думку А.Шептицького, зменшує рівень довіри до неї та відповідно ставить під сумнів її дієвість. Тому вважає за необхідне, щоб обласні відділення народної освіти видали розпорядження, які б забезпечили б виконання Радянської конституції у шкільництві Західної України [15, с. 45-46]. Однак змінити ситуацію митрополит не міг.

Висновки. Таким чином А.Шептицький проявив себе не тільки як релігійний діяч, меценат та підприємець, але й як людина з глибокими знаннями у сфері права. У сферу зацікавлень митрополита потрапили питання вибору оптимальної форм правління, співвідношення між світським та церковним законом, визначення елементів ефективного управління державою. Влада, закон, доктрина і особистий вплив – елементи, які становлять основу будь-якого керівництва державою. При цьому підхід у трактуванні цих категорій у митрополита суто християнський. Основною ознакою закону є його справедливість та відповідність божому закону. У трактуванні права митрополит виходив з його поділу на матеріальне та моральне, надаючи останньому визначальну роль у регулюванні суспільних відносин. Форма правління визначається рівновагою між правами і свободою одиниць, правами і владою держави. Основне завдання держави – забезпечення прав одиниць. А.Шептицький дотримується ліберальної концепції прав людини: право на життя свободу і власності.

Список використаних джерел

1. Гладка Г. Державотворча концепція митрополита Андрея Шептицького в період Першої світової війни / Г.Гладка // Нова політика. – 1999. – № 2. – С. 56-59.
2. Гладка Г. Суспільно-політичні погляди А.Шептицького в контексті церковних відносин у Східній Галичині / Г.Гладка // Спадщина митрополита Андрея Шептицького в національному й духовному відродженні України. – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – С. 99-102.
3. Гусаков І. Соціальні візії митрополита Андрея Шептицького: кризь призму Пастирських послань / І.Гусаков // Збірник тез науково-практичної конференції «Вклад Андрея Шептицького в розвиток духовної спадщини українського народу», присвяченій 150-річчю від дня народження громадського та релігійного діяча Андрея Шептицького : упоряд. Сохань Г., Козак Т. – Львів, 2014. – С. 10-12.

4. Демянчук Ю. Митрополит Андрей Шептицький та комуністична ідеологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.xic.com.ua/z-istoriji-dumky/3-bogoslovja/160-mytropolyt-andrej-sheptyckyj-ta-komunistychna-ideologija>
5. Козовик І. Філософсько-релігійний ідеал української держави у концепції Андрея Шептицького / І.Козовик // Спадщина митрополита Андрея Шептицького в національному й духовному відродженні України. – Івано-Франківськ : Плай, 2000. – С. 42-45.
6. Кравчук А. Християнська соціальна етика під час німецької окупації Галичини, 1941-1944: митрополит Андрей (Шептицький) про солідарність, опір владі та захист святості життя / А.Кравчук // Ковчег: науковий збірник з церковної історії, число 2: матеріали наукової конференції «Митрополит Андрей (Шептицький): на вшанування 50-ї річниці з дня смерті (Київ-Львів, 1-4 листопада 1994 р.)» / за ред. о. Бориса Гудзика, Ігоря Скочиляса, Олега Турія. – Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії, 2000. – С. 224-269.
7. Митрополит Андрей Шептицький : життя і діяльність : документи і матеріали (1899–1944 рр.) : у 2 т., 2 кн. / упоряд. А.Кравчук. – Львів : Місіонер, 1998. – Т. 2 : Церква і суспільне питання. – Кн. 1: Пастирське вчення та діяльність. – 1998. – 572 с.
8. Митрополит Андрей Шептицький : життя і діяльність : документи і матеріали (1899–1944 рр.) : у 2 т., 2 кн. / упоряд. А. Кравчук. – Львів : Свічадо, 1995. – Т. 1: Церква і церковна єдність. – 1995. – 522 с.
9. Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність : документи і матеріали 1899-1944. – Т. III: Церква і душпастирство. Пастирські листи і послання 1901-1914 / упор. І. Костюк. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2000. – 446 с.
10. Расевич В. Митрополит Андрей (Шептицький) і проблема національно-політичної консолідації українців (1918-1920 рр.) / В.Расевич // Ковчег: науковий збірник з церковної історії, число 2: матеріали наукової конференції «Митрополит Андрей (Шептицький): на вшанування 50-ї річниці з дня смерті (Київ-Львів, 1-4 листопада 1994 р.)» / за ред. о. Бориса Гудзика, Ігоря Скочиляса, Олега Турія. – Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії, 2000. – С. 212-223.
11. Тожецький Р. Митрополит Андрей Шептицький / Р. Тожецький // Літопис голгофи України / [гол. ред. В. Цветков ; ред. кол.: Ю. Борець, І. Вжесневська, вл. М. Дацюк, В. Гаюк та ін.]. – Дрогобич, 1994. – Т. 2 : Репресована церква. – С. 29–37.
12. У боротьбі за церкву, націю й державу / Галина Гладка, Микола Кугутяк, Михайло Москалюк, Борис Хруслов // Галичина. – 1998. – №1(2). – С. 67-72.
13. Шептицький А. За єдність святої віри, церкви і нації / А.Шептицький. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. – 64 с.
14. Шептицький А. Пастирське послання «Наша державність» (1941) / Митрополит Андрей Шептицький. Пастирські послання 1939 – 1944 рр. – Т. 3. – Львів: АРТОС, 2010. – С. 133 – 158.
15. Шептицький А. Письма-послання (1939-1944 рр.) / А.Шептицький / До друку підготував І. Стефанюк. – Львів : Фонд Духовного відродження ім. Митрополита Шептицького, 1991. – 454 с.
16. Шептицький А. Твори – Орега (морально-пасторальні) / А.Шептицький. – Рим: Український Католицький Університет, 1983. – 548 с.
17. Шептицький А. Як будувати Рідну Хату? / А. Шептицький ; [упоряд.:

Р. Тереховський, Р. Хрін, О. Гайова] ; Центральний держ. іст. архів України, м. Львів. – Львів : Гердан, 2003. – 47 с.

Федык Л. Б. Политико-правовые воззрения митрополита А. Шептицкого

Осуществлен теоретический анализ взглядов А.Шептицкого на форму государства, права человека, выделены его взгляды на основные принципы построения государства. Понимание А.Шептицким «права» имело религиозный характер. Показано, что закон митрополит рассматривал как важное условие функционирования общества. При этом основной гарантией действенности закона провозглашались учет морально-этических и религиозных норм. Такое понимание позволило А. Шептицкому сделать вывод о несовершенстве современного права и в отдельных случаях его неэффективность. Исходя из этого им обосновываются случаи прекращения действия законов. Митрополит выступил как сторонник либеральной концепции прав человека. Форма правления определяется им в завмсимости от равновесия между правами и свободой единиц, правами и властью государства.

Ключевые слова: А.Шептицкий, государство, закон, моральное право, митрополит, справедливость.

Fedyk L. B. Political and legal views of Metropolitan A. Sheptytsky

Carried out a theoretical analysis of the views of A. Sheptytsky in the form of the state, human rights, highlighted his views on the basic principles of the state. Understanding A.Sheptitskim «right» had a religious character. It is shown that the law Metropolitan regarded as an essential condition for the functioning of society. At the same time the fundamental guarantee the effectiveness of the law proclaimed account ethical and religious norms. This understanding has allowed A.Sheptitskomu draw a conclusion about the imperfection of modern law and in some cases, its ineffectiveness. On this basis they are justified cases of termination of the law. Metropolitan acted as a supporter of the liberal concept of human rights. The form of government is determined by them zavmsimosti from the balance between the rights and freedom units, rights and state power.

Key words: A.Sheptytsky, state, law, moral right, Metropolitan, justice.

